

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра філософії та міжнародної комунікації

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан гуманітарно-педагогічного факультету

Інна САВИЦЬКА

“ _____ ” 2023 р.

“СХВАЛЕНО”

на засіданні кафедри філософії та
міжнародної комунікації
Протокол № 7 від “14” лютого 2023р.
Завідувач кафедри

 Валентина КУЛЬТЕНКО

”РОЗГЛЯНУТО”

Гарант ОНП 033 «Філософія»

 Віра ДОДОНОВА

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ

спеціальність **033 Філософія**

освітня програма **033 Філософія**

Гуманітарно-педагогічний факультет

Розробник: доктор філософських наук, професор М.Є. Максюта

Київ – 2023 р.

1. Опис навчальної дисципліни
«Історія української філософії»

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Галузь знань	03 – Гуманітарні науки	
Освітньо-науковий рівень	третій	
Освітній ступінь	доктор філософії (PhD)	
Спеціальність	033 – Філософія	
Освітньо-наукова програма	Філософія	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Вибіркова	
Загальна кількість годин	150	
Кількість кредитів ECTS	5	
Форма контролю	залік	
Показники навчальної дисципліни для денної, вечірньої та заочної форм навчання		
	Денна та вечірня форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	2	2
Семестр	3	3
Лекційні заняття	15 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	30 год.	10 год.
Самостійна робота	105 год.	130 год.
Індивідуальні	-	-
Кількість тижневих аудиторних годин	3 год.	5 год.

2. Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни

Мета дисципліни «Історія української філософії» - висвітлення та освоєння закономірностей розвитку української філософії, її цілісного образу, як складової світового історико-філософського генезису чинника самосвідомості національної культури.

Завдання дисципліни полягає у наданні здобувачами наукового ступеня «доктор філософії» (PhD) знань про вивчення історії української філософії – шлях поглибленого освоєння й переосмислення основних історичних етапів, визначальних тенденцій розвитку вітчизняної філософської думки, артикулювання співвіднесеності з історичними формами культурного буття та соціальними процесами, української філософії як основи формування національної самосвідомості, виявлення й обґрунтування засобами педагогічного процесу актуальних способів поєднання історико-філософських знань, як дійових чинників удосконалення культури мислення суб'єкта навчання зі знаннями фаховими, «профілізації» історико-філософської підготовки, формування національної ідейності та пробудження громадянських якостей молодих науковців.

Дисципліна «Історія української філософії» забезпечує ряд **загальних і спеціальних компетентностей**, передбачених освітньо-науковою програмою «Філософія». Серед них:

ЗК 01. Здатність генерувати нові ідеї (креативність), поєднана з вмінням працювати за правилами (гнучкість).

ЗК1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК2. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК3. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК4. Здатність розробляти проекти та управляти ними.

ЗК5. Здатність розв'язувати комплексні проблеми філософії на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

ЗК6. Здатність до абстрактного мислення, критичного аналізу текстів, здатність оперативно опрацьовувати значні масиви інформації, генералізувати їх в загальну смислову структуру, виявляти слабкі місця, логічну чи смислову уразливість аргументації.

СК1. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у філософії та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей.

СК5. Здатність аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати міждисциплінарних наукових досліджень у сфері філософії, оцінювати сучасний стан і тенденції розвитку філософії.

СК6. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері філософії, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

СКу7. Знання предметної області філософії та розуміння сутності професійної діяльності, вміння об'єктивно та неупереджено викладати основні проблеми філософії.

СКу8. Здатність до інтерпретації та узагальнення текстів, володіння текстологічною культурою філософа.

СКу9. Здатність виявляти та пропонувати шляхи вирішення соціально-філософських, антропологічних, інвайроментальних проблем.

СКу10. Вміння вести науково-дослідницьку діяльність у сфері філософії та дотичних до неї дисциплін індивідуально та в науково-дослідних групах (колективах).

СКу11. Здатність критично осмислювати події та явища сучасного життя, використовувати філософську рефлексію для формування власної світоглядної позиції, усвідомлювати моральну відповідальність за результати власної наукової діяльності, вміння використовувати філософські знання для роз'яснення глобальних проблем сьогодення.

Вивчення дисципліни «Історія української філософії» забезпечує цілий ряд програмних **результатів навчання** передбачених освітньо-науковою програмою «Філософія». Серед них:

РН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання з філософії і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з філософії, отримання нових знань та здійснення інновацій.

РН3. Ефективно застосовувати у фаховій діяльності знання основних положень теоретичної і практичної філософії, історії світової та вітчизняної філософської думки, а також основних напрямів та провідних тенденцій у сучасній світовій філософії.

РН4. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, прикладних досліджень, наявні літературні дані; аналізувати досліджувану проблему з урахуванням широкого інтелектуального та соціокультурного контекстів.

РН5. Планувати і виконувати теоретичні дослідження з філософії та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

РН8. Розробляти та реалізовувати наукові та інноваційні проекти, які дають можливість створити нове цілісне знання та професійну практику і розв'язувати значущі наукові проблеми філософії з врахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів.

РНу13. Знання основних тенденцій розвитку науки й наукових досліджень у сучасному світі. Знання та розуміння генезису розвитку філософської думки. Вміння та навички виокремлювати на підставі знання напрямів і течій історії філософії актуальних соціально-філософських проблем та здійснення їхнього аналізу.

РНу14. Знання та розуміння закономірностей і підстав розвитку світогляду та образу людини у різних соціокультурних та цивілізаційних середовищах та вміння пропонувати шляхи вирішення соціально-філософських, антропологічних, інвайроменталістських проблем відповідно до запитів сьогодення.

РНу15. Вміння та навички ведення науково-дослідницької діяльності у сфері філософії та дотичних до неї дисциплін індивідуально та в науково-дослідних групах (колективах). Вміння та навички налагодження наукової взаємодії з дослідниками, які мають власну світоглядну позицію та толерантне ставлення до інакодумства.

РНу17. Вміння та навички критичного аналізу подій та явищ суспільного життя, використання філософської рефлексії для формування власної світоглядної позиції, усвідомлення моральної відповідальності за результати власної наукової діяльності. Вміння та навички корелювання досягнення філософської думки з природничими, політичними, етичними знаннями.

3. Програма та структура навчальної дисципліни

Тема 1. Історія української філософії як навчальна дисципліна: предмет, функції, методи, ідейно-національне значення.

Формування системних уявлень про українську філософію як чинник розвитку української культури, умови національно-духовного відродження через відродження та збагачення питомої ваги національних духовних форм, «генофонду» духу нації. Поняття української філософії як типу духовної діяльності. Поняття «раціоналістичної» та «романтичної» концепцій розвитку національної української філософії. Концепція культурологічного підходу до української філософії В.С. Горського. Праці Д. Чижевського, В. Нічик, В. Табачковського, В. Шевченка в галузі історико-філософського українознавства, їх освітньо-виховне значення. Поняття діалогіки історії української філософії. Минуле в історії української філософії як «плюралістичне багатоголосся взаємодіючих підходів». Історія української філософії – специфічна галузь філософського знання. Предмет української історико-філософської науки – закономірності зародження, концептуальні та парадигмальні особливості розвитку на конкретних історичних етапах філософських шкіл, напрямків, концепцій, ідей, їх взаємодію та вплив на духовно-культурні, національно-ментальні процеси, особистісні виміри розвитку філософської культури української нації. Історія української філософії як історія розвитку національно-ментальнісних відмінностей української нації. Національно-ідейний сенс українського історико-філософського дискурсу, духовно-світоглядове зманифестування національного українського типу, зманифестування внутрішньої цілісності української національної культури. Історія української філософії – національно-ідейний сенс – національна самосвідомість. Національно-ідейний сенс як внутрішній мотив активності соціального суб'єкта, духовно-культурної творчості і зростання ролі історії української філософії як дослідництва та освітньої дисципліни. Раціональність і гуманність української історії філософії як освіти: методологічні засади історико-філософського пошуку та методика їх навчальної реалізації. Концепції оволодіння аспектами предмета вітчизняної історії філософії та пізнавальна спрямованість і вибір методів історико-філософських пошуків і їх педагогічна реалізація. Критичний, аналітичний, порівняльний методи історії вітчизняної філософії і вимога евристичності й проблемності їх освітньої трансформації. Методи української історії філософії як дослідництва і актуалізація відмінностей (суперечностей) «раціональність-гуманізм» на різних етапах історії й

культури нації та способи їх актуалізації в процесі навчання. Історико-філософські знання, мислення та освіта – методика й методологія їх єдності; спосіб проникнення в суть філософського самоусвідомлення епохи, уявлення про методи пізнання істини, методологією підходів і особливостей трактування завдань самої філософії як духовної квінтесенції конкретно-історичної епохи. Періодизація, закономірності розвитку української філософії. Обсяг філософських вчень в системі предмета історії української філософії як навчальної дисципліни; його функції як чинника формування ідейно-національної, світоглядкової та методологічної культури молодого науковця. Поняття процесу в історії філософії – як ступеня осягнення природи та сутності людини, призначення та сенсу людського життя. Прогресивні тенденції в історії української філософії та філософські жанри.

Особистісність історії української філософії як дослідництва і навчальної дисципліни: національно-культурні, національно-ментальні відмінності та засади єдності.

Тема 2. Історико-філософська спадковість у вітчизняній філософській думці.

Проблема історико-філософської спадковості як проблема кристалізування історичних форм «чистої» філософії, «філософії-знання» і т. д. Конституювання, історико-філософське значення концептів «філософська спадковість», «філософський заповіт», «філософська програма». Відношення діячів духовної культури України на різних історичних етапах до своїх попередників, особливості сприймання їхньої філософсько-світоглядкової творчості та оцінювання значення. Експлікація «понять усталеність філософських традицій» та «філософська спадковість» в українській філософії. Зміст, характер і спрямованість філософських зв'язків нових філософських ідей і концепцій із попередниками у вітчизняній історії філософії. Історико-філософські джерела: зміст, поняття, необхідність перепрочитання та експлікації. Джерела вивчення спадкоємцями духовно-культурної, філософської творчості попередників: літописи, життя святих, патерики, хроніки, Слова, Моління, Послання, полемічні твори українських та білоруських полемістів XVI-XVII ст. Зародження, формування вітчизняної історико-філософської спадковості і структурні складові середньовічного богословського тексту (за типом аргументації) як апелювання до: а) Авторитету Святого Письма; б) Церковних переказів; в) Мисленого дискурсу («до розуму»). «Послання» Кліма Смолятича як демонстрація можливостей філософсько-теологічної екзегези, ідеї незалежності Київської Русі, успадкованої обстоюваної ідеї єдності Іларіона Київського. Зародження, формування давньоукраїнської філософської думки у дохристиянський період (В.І. Шевченко, В.С. Горський, В.Г. Табачковський та ін.) в контексті загальних процесів християнізації суспільного й культурного життя Київської Русі (В.І. Шинкарук, І.В. Бичко, А.К. Бичко та ін.). «Християнська філософська культура і філософське життя» стародавньої України: експлікація змісту поняття як дослідницька та навчально-освітня репрезентація феноменів «філософські умонастрої», «філософські поняття», «філософські традиції». Історико-філософське значення понять «суб'єкт», і «об'єкт» філософських традицій та історичної генези і вітчизняної історико-філософської спадковості. Спадковість і евристичність ідей і концептів Київської філософської школи др. пол. XX ст. (В. Шинкарук, С. Кримський, В. Іванов, М. Попович, В. Табачковський, І. Бичко та ін.). Українські філософські традиції в

контексті історико-філософських досліджень та освітньої ретрансляції вітчизняного історико-філософського досвіду як чинники національної самоідентифікації культури українського народу.

Тема 3. Релігійність в українській філософській думці.

Християнські цінності – Істина, Добро, Краса і софійність філософування – присутні відмінності української філософської думки впродовж її історії. Історико-філософські рецепції релігійності української філософської думки: «Україна на полях Святого Письма» (М. Маринович). Життєбуттійність духовних заповідей християнства у творах киеворуських любомудрів. Філософсько-релігійний смисл ідеї Боголюдини у «Слові про Закон і Благодать» Іларіона: «Сповна людина по плоті, а не позірність, і сповна Бог по Божеству, а не просто людина, що показала на землі Божественне і людське». Релігійна, християнська духовність – засадничий чинник гідності, самоцінності мислячої людини у «Слові» Данила Заточника. Ідея «Божества» як «Премудрості» людства – як «храму» у «Післанні» Кліма Смолятича; його заклик: «Вдивляйтесь належить і розуміти, як усе існує і утримується та силою Божою». Витлумачення Климом у «Післанні» 16 біблійних сюжетів. «Алфавіт Духовний» Ісайї Копинського; висвітлення онтологічних та історіософських питань. Релігійно-філософські ідеї «Діоптри» Віталія з Дубна: життєбуттійнісна проблематика, обґрунтування шляхів самоудосконалення людини; гносеологічні, логічні проблеми; життєві застереження: «Те, що мудрий робить на початку, те безумний чинить у кінці». Поширення в Україні книги Томи Кемпійського «Наслідування Христа» та її вплив на духовне і філософське життя. Духовно-ліричний характер «Саду божественних пісень, що проріс із зерен Священного Писання» Г. Сковороди: Біблійні висловлювання – основа кожної пісні. Шевченків «Кобзар» можна (і треба!) розглядати як безнастанний, часами вельми драматичний, але завжди *безпосередній діалог людини з Богом*» (О. Забужко). Тарас Шевченко як релігійний мислитель у працях вітчизняних дослідників Є. Сверстюка, Л. Плюща, О. Сирцової, Ю. Шевельова та ін. Шевченкова спадщина – «факт історії релігії» (О. Забужко). Київська релігійно-філософська школа XIX ст. – синтез ідей і концептів німецької класичної філософії з вітчизняними духовно-культурними традиціями та східної патристики. Роль Київської духовної академії, філософської діяльності В. Карпова, О. Новицького, Й. Міхневича, П. Авсенєва, С. Гогоцького, П. Юркевича, І. Скворцова.

Проблематика Київської релігійно-філософської школи XIX ст.: співвідношення віри й розуму; місце, призначення філософії в духовному житті людини. Критика І. Скворцовим філософії І. Канта через її тенденції «віддалення» людини від Бога та через її «натуралізм», відданість вимогам практичного розуму та обґрунтування місця, ролі філософії. Релігійно-містичні ідеї П. Авсенєва, його психологічні дослідження, «теорії душі» Шуберта, обстоювання ролі психологічних знань як засадничого чинника розвитку філософії; артикулювання на ролі підсвідомого в духовному житті (сомнамбулізм, ясновидіння, лунатизм). Національні особливості душі у філософсько-релігійних дослідженнях П. Авсенєва; залежність філософії (філософування) від особливостей національного характеру. Філософія та її предмет у працях Й. Міхневича як «первинних форм вічних законів, останніх цілей». Ідея зародження філософії як проходження головних етапів розвитку свідомості – «до необхідності самосвідомості»;

ідея необхідності єдності розуму і одкровення за переважання віри перед розумом. Ідея зародження філософії в глибинах людського духу. «Батьківщина філософії – світ ідей». Діалектичний характер розвитку філософського пізнання. Розум як чинник реального життя духу та його ідеї – «істинного», «доброго», «прекрасного». Ідея самостійного існування філософії, її «корисність» та «шкідливість». Здобутки історико-філософських досліджень О. Новицького – «Поступовий розвиток давніх філософських вчень...». «Філософський лексикон», «Критичний погляд на філософію Канта» С. Гогоцького. Обстоювання ролі І. Канта як засновника філософії нової епохи: «справа філософії – в усвідомленні суцього через мислення та її спрямованість на саме мислення». Критика обмеженості теорії пізнання І. Канта, Гегеля – «за панлогізм». Обстоювання ідеї подолання раціоналізму й емпіризму у формі християнсько-православної філософії: «оправославлення» філософії німецького ідеалізму. Ідея вільного розвитку філософії П. Юркевича, оригінального мислителя світового рівня; зв'язок його філософії з давньоукраїнськими духовними традиціями. Християнський антропологізм – специфічна риса філософії П. Юркевича; його «вчення про серце» як осереддя людського духу. Поняття «серце» у філософії Г. Сковороди, у творчості діячів Києво-Могилянської академії і П. Юркевича. Критика П. Юркевичем новітнього матеріалізму, трансценденталізму І. Канта, обстоювання платонізму. «Філософія як пізнання ідеї». Обстоювання статусу філософії на засадах артикулювання ролі духу, діяльності духовної – на відміну від діяльності свідомості. «Дух дещо більше аніж свідомість». Ідея трьох форм пізнання – через уявлення, через поняття, через ідею. Дослідження П. Юркевича «Мир з ближнім як умова християнського співжиття» та «Докази буття Божого (Критико-філософські уривки)». Ідеї справедливості й любові – «найміцніші умови миру між людьми». Роль у суспільстві носіїв цих ідей – «миротворців». «Моральнісна потреба кожної людини – прагнення миру». «Довічна недосконалість» доказів буття Божого». І. Кант «Для досягнення мети доведення досконалостей треба перейти у царину дослідів і споглядань» - лейтмотив релігійно-філософського мислення П. Юркевича. Історико-філософські рецепції ідей християнського соціального вчення в українській філософії і розбудова сучасних цивілізованих форм суспільних відносин, духовно-культурного життя, громадянського суспільства та формування відповідального громадянина. Екзистенційно-персоналістичні спрямування релігійності української філософської думки др. пол. ХХ-поч. ХХІ ст.

Тема 4. Філософська думка України періоду Київської Русі та в духовній культурі ХІІІ-ХІV ст.

Соціокультурні, духовно-ментальні витоки зародження вітчизняної філософської думки. Відмінності міфологічної свідомості українського народу: уявлення про світ, космос, місце людини в космосі, про природу і сенс людського буття; про психічні функції людини та їхній зв'язок із органами тіла. Висвітлення діячами Києворуської духовної культури філософських, філософсько-світоглядних проблем: а) поняття, змісту, призначення філософії; б) онтології; в) антропології; особливостей, мети, сенсу життя людини, питання співвідношення душі й тіла; г) гносеології; обстоювання ролі книги у пізнанні світу; д) історіософії; е) естетики. Тип філософування в епоху Київської Русі. «Повчання» В. Мономаха про світ, морально-етичні засади людського буття. «Шестиднев» Йоана про будову Всесвіту. Ідея «величі

землі Руської» у «Слові про Закон і Благодать» Іларіона. Проблема методологічного підходу у «Слові» Іларіона як демонстрація філософізації його творчості; як реалізація методу християнської екзегези на засадах актуалізації відмінностей Старого і Нового Завітів. В.С. Горський про давньоруське мистецтво як пам'ятку філософської культури Київської Русі та її сучасне історико-філософське, дослідницьке й освітнє значення. Роль кирило-мефодіївських традицій у зародженні та зміцненні духовно-культурної, філософської спадковості («Ізборник Святослава» 1073 р.; «Шестиднев» Іоанна Екзарха): поєднання неоплатонічних філософських інтенцій та наслідування ідей аристотелізму Іоанна Дамаскіна. «Слов'янська рецепція теоретичної спадщини Аристотеля». Світоглядowo-філософські, морально-етичні, історіософські ідеї Володимира Мономаха, його «Повчання». Основна морально-етична вимога «Повчання». «Моління» Данила Заточника – «демонстрація високого рівня розвитку самосвідомості особи, сповненої почуття власної гідності» (В. Горський). Притчі – спосіб і жанр висвітлення світоглядowo-філософських, морально-етичних проблем. Проблема розуму і мудрості – найістотніша в «Молінні»: «новаторство» Моління – піднесення розуму до найпріоритетніших якостей людини» (В. Горський). Вимоги формування розуму (мудрості) – визначальні щодо усіх умов людського життєздійснення (багатство, бідність і т. д.). Розум (мудрість) людини та суспільне життя, держава та суспільний ідеал. Серце – центр фізичного, духовного та душевного життя людини. Обстоювання єдності слова й діла як реалізація світоглядowo-філософського принципу єдності раціонального й емоційного у внутрішніх переживаннях людини. Історико-філософський статус «Моління» як засадничого чинника «формування поглядів про моральне покликання й соціальну роль інтелігенції» (В. Горський) і його місце, роль у системі вітчизняної історико-філософської освіти. Соціально-економічний, духовно-культурний розвиток України у XIII-XIV ст., змістовні трансформації світоглядowo-філософської, морально-етичної, історіософської проблематики. Роль книги афоризмів «Бджола» у філософському житті; її змістовна структура і спрямованість. Подвижницька діяльність ченців Києво-Печерського монастиря. «Києво-Печерський патерик» у світоглядowo-філософському, морально-етичному та історіософському ракурсах.

Тема 5. Гуманістичні, реформаційні ідеї в українській філософії кінця XV-початку XVII ст.

Історичні, соціокультурні, духовно-ментальні умови і тенденції переорієнтації характеру, змісту, спрямованості філософування, філософського життя в Україні в епоху Відродження: від теоцентризму – до пізнання природи і людини. Особливості успадкування українського відродженієвського філософування ідей і концептів неоплатонічно (містично) орієнтованої творчості Іоанна Дамаскіна, Григорія Богослова, Василя Великого, Іоанна Златоуста, Псевдо-Діонісія Ареопажита; його відмінності порівняно із західноєвропейським Ренесансом. Епоха бароко: переосмислення феномена «Дух» («внутрішня людина», «серце») та відновлення його сенсу і значення в його унікальності та неповторності; обстоювання ідей єдності, гармонії та незбіжності духу й природи. Кордоцентризм української філософії (та культури) XVII ст. («бароково-кордоцентризм»). Філософські, світоглядowo-філософські ідеї представників духовної культури, барокового підходу –

І. Вишенського, К. Острозького, К. Транквіліона-Ставровецького, П. Могили, І. Мазепи, М. Смотрицького. Розвиток, утвердження української філософії як «окцидентального типу філософської культури» в епоху Бароко. Гуманістичні, реформаційні тенденції у трактуванні Бога в творчості українських мислителів у XVI-XVII ст.: полемічні, поетичні твори Острозької академії, а також Захарія Конистенського, Касіяна Саковича, Памво Беринди, Лаврентія і Стефана Зизаніїв, орієнтовані на вчення та ідеї Псевдо-Діонісія Ареопагіта. Проблеми світобудови, переорієнтації від геоцентричної до геліоцентричної системи та їх світоглядово-філософські переосмислення у працях українських філософів: «Зорцело богословія К. Транквіліона-Ставровецького про чотири елементи світу та про небо як «п'яту субстанцію»; С. Оріховський про матерію і форму як основу «усього різноманіття речей»; філософський курс Інокентія Гізеля як обґрунтування вчення про однорідність земної та небесної матерії; ідея «множинності світів» у творах Лаврентія Зизанія і К. Ставровецького; ідея використання астрологічних знань на благо людей у працях Юрія Дрогобич-Котермака; ідея доцільності у живій природі Касіяна Саковича. Філософсько-світоглядові переорієнтації в розумінні людини, її природи, смислу життя; вимоги реалізації гуманістичних цінностей та орієнтирів у суспільно-політичному житті та культурному розвитку. Проблема самопізнання людини як демонстрація її духовної шляхетності у працях М. Смотрицького, К. Ставровецького, К. Саковича, С. Оріховського, П. Могили – як про необхідність «свідомого збирання себе». Філософсько-історичні ідеї, переосмислення можливостей, призначення держави у суспільстві та обстоювання ідей громадянського гуманізму в філософських творах представників епохи українського Відродження XV-початку XVII ст.

Тема 6. Тематизація філософії у Києво-Могилянській академії. Філософія Григорія Сковороди.

Києво-Могилянська академія – центр наукового життя України XVII- XVIII ст. Специфічні відмінності філософських ідей і концепції вітчизняних мислителів – суперечливе поєднання дослідного вивчення дійсності та її умоглядне абстрактно-логічне тлумачення. Прояви «раціонального» обґрунтування релігійних ідей і проблем. Утвердження ідеї самодостатності, незалежності, самоцінності філософії; запанування тенденцій критичного переосмислення успадкованої античної та середньовічної філософії. Ідеї «Конституції України» 1710 р. Пилипа Орлика «Вивід прав України». Історичний період заснування, історичні етапи функціонування Києво-Могилянської академії – 1632-1817 рр.; соціально-політичні, національно-культурні особливості розвитку України. Українські мислителі, духовно-культурні діячі, професори Києво-Могилянської академії: С. Яворський, Т. Прокопович, І. Гізель, Й. Конопович-Горбацький, Г. Щербацький, П. Лодій. Боротьба Московського патріарха Йоакима (від 1685 р.) проти українських богословів та філософів К. Транквіліона-Ставровецького, І. Гізеля, І. Галятовського, А. Радивиловського, Л. Барановича за «протестантський зміст» їхніх філософських творів. Інокентій Гізель – професор і ректор Києво-Могилянської колегії, викладав курс філософії, автор теологічно-етичного трактату «Мир з Богом людині», твору «Про правдиву віру», історичного твору «Синопис» (упродовж XVIII та до середини XIX ст. витримав понад 20 видань), присвячених висвітленню української історії від найдавніших часів. Філософські погляди І. Гізеля:

а) онтологія: створений Богом світ не потребує втручання у свій розвиток, вічний; б) гносеологія: принцип пізнаваності світу; «двоетапність» пізнання людиною природи – відчуттєве пізнання та абстрактне мислення. Твір І. Гізеля «Праця з загальної філософії», його структура: діалектика (мала логіка); велика логіка; фізика; метафізика. Філософський курс Г. Кониського у Києво-Могилянській академії – синтез ідей аристотелізму, картезіанства та новочасної західноєвропейської філософії. «Моральна філософія, або етика» Г. Кониського, її провідні ідеї: поглиблення зв'язку етики з практичним життям; необхідність пошуку людиною «найвищого щастя» у специфічній, характерній лише для неї як розумної істоти, діяльності; питання мети життя; проблема співвідношення свободи й необхідності у моральній поведінці; поняття «моральної чесноти» як здатності вибирати розумну середину між двома крайнощами; поняття «самовладності» людини як її здатності вільного володіння і добрими діями, і афектами, і чеснотами та вадами. Зорієнтованість філософської позиції Ф. Прокоповича на неоплатонізм та східноєвропейську патристику. Її поєднання з ідеями новочасної філософії та природознавства – Й. Кеплера, Р. Декарта, Б. Спінози, Г. Галілея.

Курс філософії Г. Щербацького у Києво-Могилянській академії; його вихідні засади: а) шляхи різних філософських шкіл у пошуку істини; б) обґрунтування значення та існування філософії; в) причини зародження та існування філософії у суспільстві; г) принципи поділу філософії на окремі частини. Проблеми гносеології, роль відчуттєвого пізнання та абстрактного мислення: «істинне – це ретельно виважене зосередженою думкою, напруженою і вільною від заздальгидь заданих суджень» (Г. Щербацький). Впливи ідей новочасної західноєвропейської філософії («Начала» Декарта). Філософія як форма возз'єднання п'яти властивостей духу: розуму, мудрості, науки, розсудливості, мистецтва. Г. Щербацький про «мету», або «фінальну причину філософії», «виправдовування її існування» - це «пізнання істини і практична доброчесність», «певне здійснення прекрасних справ»; «впорядкування, піднесення та вдосконалення людських думок». Філософські погляди Ф. Прокоповича. Онтологія: передумання буття світу буття Бога, світ як творення Бога, його безмежної доброти. Природа як існування Бога і, разом з тим, її «матеріальність». Припущення про можливість створення Богом багатьох світів – неприпустимо «позбавляти Бога сили». Рух і спокій у природі. Гносеологія: пізнання – єдність діяльності органів відчуття та мислення; роль досліду. Виокремлення розсудку і розуму як інтелектуальних здібностей. Мислення, пізнання і мова. Гносеологічний статус істини в теорії пізнання Ф. Прокоповича. Антропологія Ф. Прокоповича; людина – єдність душі та тіла, неприпустимість ігнорування складових; умов внутрішнього та зовнішнього (матеріального) благополуччя. Соціально-філософські ідеї Ф. Прокоповича. Політичні (роль держави), духовні, навчально-освітні аспекти суспільного буття. Наука, освіта рідною мовою – чинники благополуччя суспільства й держави, покликаної «узаконювати доброчинності», «силою захищати нормальне співжиття людей». Проблеми законодавчої діяльності, поняття «закону», «природного права», історичного зародження державної влади. Філософська творчість Григорія Сковороди, його філософські діалоги. Поетична та епістолярна спадщина Г. Сковороди як способи конкретизації філософського вчення. Розуміння філософії та філософування як спрямованого на життя: епікуреїзм – зразок «істинно філософського життя». Антропологія Г. Сковороди, місце і значення принципу самопізнання. «Пізнай самого

себе» Сократа і Г. Сковороди: змістовно філософські відмінності. Артикулювання українським мислителем на ролі серця як осереддя душевного життя, як рушійної сили визначення шляху переображення людини. Місце «філософії серця» Г. Сковороди в історії української філософії. Концепція «сродності» та принцип «нерівної рівності» як ідеалу міжлюдського спілкування. Вчення про дві натури і три світи – засадничі положення філософської системи Г. Сковороди; його вчення про щастя як узагальнення філософських і життєвих пошуків. Г. Сковорода – тип українського інтелігента (В. Горський, В. Ерн): історико-філософське, морально-етичне, ідейно-національне значення.

Тема 7. Академічна філософія України XIX-початку XX ст., український романтизм XIX ст.

Українська академічна філософія XIX ст. і західноєвропейський філософський дискурс: кризи просвітницько-раціоналістичної парадигми філософування і статусу філософії як «науки наук». Поява течій позитивізму (О. Конт, Г. Спенсер, Дж. Ст. Мілль), «філософії життя» (С. К'єркегор, Ф. Ніцше, В. Дільтей) та екзистенціалізму. Конституювання позиції філософії як принципово ненаукового способу розгляду людського буття і тенденції синтезу філософії з релігійною думкою в українській духовній культурі др. пол. XIX ст. Осередки функціонування вітчизняної професійної думки – Київ, Харків, Одеса, Львів.

Філософська еволюція творчості В.В. Лесевича – від позитивізму О. Конта до філософії «чистого досвіду» Р. Авенаріуса. Роль ідей «критичного реалізму» німецького неокантіанства у філософських переорієнтаціях В.В. Лесевича; його аналіз позитивістської методології як «схематичної», «догматичної». Ідея «гносеологізації» філософії як засади наукового методу. Завдання філософії – критичне вивчення творчопонятійної спрямованості філософування. Аналіз гносеологічного відношення В.В. Лесевичем: об'єкта, суб'єкта (його абсолютизація), істини, прояви агностицизму.

«Панпсихізм» О.О. Козлова, трансформація ідей монадології Ляйбніца. Обстоювання самостійності статусу філософії як самостійної галузі знання, предмета й метода. Філософське розуміння буття як «сукупності станів свідомості суб'єкта, Я»; структурних компонентів буття – субстанції, її діяльності, змісту діяльності. Концепція історії філософії О.О. Козлова як абсолютизація окремих компонентів буття. Матеріальний світ, простір і час – знаки духовних субстанцій єдиного буття. Прагнення близькості до Бога – тенденції складності й інтенсивності духовних субстанцій світобудови. Суб'єктивізація пізнавального відношення й діяльності.

«Вступ до філософії» Г.І. Челпанова. Предмет філософії – найзагальніші питання буття, знання як світорозуміння і водночас основа життерозуміння. Гносеологія як основна філософська дисципліна. Практичний розум як доведення можливості пізнання надчуттєвого в орієнтації Г.І. Челпанова на кантіанство. Визначення «приналежності» суб'єкту та об'єкту – основне завдання теорії пізнання. Визначення предметів пізнання як взаємопов'язаної правилами сукупності відчуттів. Необхідність апіоризму І. Канта як умови теорії пізнання. Розрізнення понять «гносеологічного» та «психологічного» («психофізичного») суб'єкта. Онтологія як філософська дисципліна (друге місце після гносеології). Критика матеріалізму у праці «Мозок і душа». Космологія як філософська дисципліна, проблематика причинності й доцільності. Морально-етична проблематика,

питання про цінність життя, його призначення і сенс та свобода волі людини. Питання співвідношення віри й розуму.

Психологізація філософської проблематики у творчості В.В. Зеньковського. Апелювання до надприродного у витлумаченні духовного життя. Визнання Абсолюту, Божества як «гаранта» розумності буття, єдності й цілісності світу. Поняття «психічної причинності» В.В. Зеньковського, його розуміння суті душі. Особистісність філософування та викладання філософських дисциплін В.В. Зеньковського.

О. Гіляров як представник академічної філософії в Україні XIX ст. Його ідеї історико-філософського генезису як основа формування та розуміння змісту філософії, спрямування її реалізації. Відмінності філософського світорозуміння – умова пізнання світобудови та цілісності духу (розуму, почуття, волі та їхнім запитам). Доконечність призначення філософії – пошук відповіді на питання: «гносеологічного»; «онтологічного»; «релігійного»; «космологічного»; «психологічного»; «соціологічного»; «етичного»; «естетичного» та зміст «Вступу до філософії» О. Гілярова. Шляхи до істини – а) наддосвідний (метафізичний); б) досвідний (позитивний); в) еволюційний; г) критичний (обґрунтований І. Кантом). Антропологічні аспекти філософії О. Гілярова. Філософська діяльність засновників Кирило-Мефодіївського братства В. Білозерського, М. Гулака, М. Костомарова, Т. Шевченка, П. Куліша. Філософсько-світоглядіві, історіософські ідеї «Книги буття українського народу, або Закону Божого» як програми діяльності братчиків, зініціювання формування національної ідеї. Історичне обґрунтування особливостей національного характеру українців у порівнянні з росіянами М. Костомаровим у книзі «Дві руські народності». Ідеї «Хутірської філософії» П. Куліша. Специфічні відмінності романтизму, суперечливість поглядів П. Куліша, ідея України як провідна ідея його творчості. Есхатологізм, народний ідеал та ідея Бога в суспільному розвитку, заклики до життя в єдності з природою, сповідування цінностей світогляду українського хлібороба як людини «свіжої душею» та негативне сприймання цивілізаційного поступу. Антропологізм світогляду і творчості Т. Шевченка. Ідеї вічності природи, єдності природи і суспільства. Унікальність філософської лірики Шевченка в описуванні української природи та українського світу. Ідеали соціальної рівності, братерства, справедливості та любові до обездолених, національної гідності та самодостатності й історично споконвічної закоріненості української нації. Зманіфестування найістотніших якостей української душі у художній творчості та у працях «Міркування про Божественну Літургію», «Правила життя у світі», «Вибрані місця...» М. Гоголя. Ідеї самовдосконалення та добротворення як визначальна мета людського життя: просвітити людину – «висвітити її ізсередини». Гідність християнина – «і в печалі бути непечальним». Правила життя людини як «впорядкування господарства душі».

Тема 8. «Історія філософії права» Памфила Юркевича у вітчизняному історико-філософському дискурсі.

«Філософія права», «Історія філософії права» в системі філософських знань, досліджень та як навчальні дисципліни у філософській спадщині П. Юркевича. Чинники актуалізації філософсько-правової культури в умовах українського суспільно-політичного, духовно-культурного відродження та розбудови основ громадянського

суспільства, правової держави. Поняття, зародження, історична генеза філософії права. Визначення П. Юркевичем «принципів» («законів права») в статусі явищ: а) «національного духу»; б) «історичного характеру народу»; в) «одвічної ідеї правди». Предмет навчального курсу П. Юркевича «Історія філософії права», його завдання, філософські методи дослідження і освоєння. Чинники зніціювання філософсько-правових досліджень, формування знань та їх освітнього поширення в суспільстві. Місце, значення, зміст поняття «юридична антропологія» у філософії права та історії філософії права П. Юркевича. Морально-етичні афоризми давніх – передумова зародження, історичного розвитку філософсько-правових ідей та юридичних норм законодавства: «нікому не зашкодь»; «віддай кожному своє»; «допомагай навіть усім». Проблеми моральної філософії і філософії права в історико-філософському дискурсі як предмет дослідження П. Юркевича: а) право як моральна ідея; б) індивідуальні умови конститування людини як явища для інших; в) воля людини як бажання; г) право і користь; д) право як сила, що діє в людстві. Методи вивчення філософії права в «Історії філософії права» П. Юркевича і розвиток, поглиблення філософського мислення та філософської культури суспільства: історія і сучасність. Вплив християнства на формування новочасних принципів життєбуття і правосвідомість та юридична антропологія в історії філософії права П. Юркевича; її вплив на сучасну філософсько-правову, філософську культуру та освіту, на формування сучасного молодого науковця: філософсько-правове «крredo» П. Юркевича: *«Не керувати, а повертати, не нав'язувати, а розвивати, не підкоряти, а звільняти – кінцева мета релігії й держави»*.

Тема 9. Генеза філософського діалогу в історії вітчизняної філософської культури.

Філософія як особлива форма духовного синтезу, образ філософування як зманіфестування філософської рефлексії в умовах національної культури та історичний розвиток філософського жанру діалогу в українській філософії. Особистісність українського філософа і вибір філософського жанру діалогу: аналіз предметно-філософських, історико-культурних, національно-ментальнісних чинників: обґрунтування необхідності філософського діалогу як жанру. Діалогічність середньовічного світосприймання та світоосмислення – чинник поглиблення, удосконалення внутрішнього життя. Внутрішній діалог – зманіфестування «бесіди душі з Богом», спосіб окультурення душі на шляху формування, удосконалення здатності змістовного самовідношення. Самовідношення особистості у внутрішньому діалозі та пробудження потреби за перебігом подій, явищ зовнішнього світу розпізнавати й передчувати впливи на чуттєво сприймувану дійсність. Еволюція діалогу як філософського жанру вітчизняної філософії в період Середньовіччя. Діалогізм та символічно-образний стиль мислення – специфічні відмінності культури українського бароко. Жанр філософського діалогу у творчості Г. Сковороди – форма максимально прийнятної і загальнозначущого зманіфестування світоглядних, смисложиттєвих ідей та позицій. Жанр філософського діалогу у творчості Г. Сковороди і в західноєвропейській філософській традиції (Св. Августин «Про вчителя», П. Абельяр «Діалог між філософом, юдеєм та християнином»). Діалоги Г. Сковороди і діалог Ф. Прокоповича «Розмова горожанина із селянином» та діалог Д. Туптала «Питання й відповіді короткі про віру та про інші найнеобхідніші християнину знання». Досвід

функціонування діалогу як філософського жанру в історії української філософії; його відмінності та переваги порівняно з філософським трактатом, філософським есеєм, філософським романом та філософськими афоризмами та сучасні перспективи.

Тема 10. Постмодерністські тенденції вітчизняного історико-філософського дискурсу в рецепціях філософської комунікації.

Постмодерністські переорієнтації української історії філософії: актуалізація понять «українська історико-філософська наука», «історико-філософські знання української філософії». Реалізація комунікаційного потенціалу українських історико-філософських досліджень у межах і на засадах методології сучасних напрямів філософських досліджень. Вимоги й перспективи розвитку освіти в галузі української історії філософії в умовах постмодерних духовно-інтелектуальних тенденцій. Заснована на результатах переосмислення класичних історичних парадигм філософського знання постмодерністська програма «реконструкції (деструкції, деконструкції)» І.В. Бичка в системі сучасної історико-філософської підготовки молодих науковців. Епоха постмодерн – відкриття якісно нового сприймання історико-філософського процесу, актуалізація культурологічних спрямувань історико-філософського мислення і пізнання. Постмодерністські переорієнтації визначення емпіричних джерел історико-філософських досліджень та знань. Інформаційно-комунікаційний характер – особливість сучасного історико-філософського джерелознавства: проблема залежності формування картини шляху історико-філософського розвитку від змістовності, глибини інформаційно-комунікаційних здобутків. Сучасна історія української філософії – зміцнення змісту можливостей зманіфестування софійності української філософії як визначального чинника національної духовно-культурної комунікації, поглиблення відкритості «технік філософування» як культивування відкритості суб'єктів історико-філософського процесу. Роль і місце ідейно-національного, освітньо-виховного потенціалу у формуванні сучасної об'єктивної вітчизняної історико-філософської картини у педагогічному процесі. Філософські твори минулого в інформаційно-комунікативних вимірах постсучасності: критерії вибору й вивчення та методики їх реалізації в навчально-виховному процесі. Вимоги формування в історико-філософських дослідженнях та їх освітні трансформації: а) особливостей історичної епохи (часу конкретного філософа) як культурно-історичної епохи зародження, функціонування досліджуваної філософії; б) істотних відмінностей змісту світовідношення, світорозуміння суб'єкта філософування; в) характеру, спрямованості актуалізованої тогочасними формами суспільної свідомості мислительної діяльності; г) рівня освіченості, кругозору мислителів. Філософсько-комунікативні чинники актуалізації змістовних та функціональних відмінностей між поняттями: «передджерела історії філософії» та «джерела історії філософії» - зманіфестування зростаючого впливу активності суб'єкта, особистісності історико-філософського дослідження, знань та освіти. Епістемологічно-інформаційні «навантаження» сучасного запитального відношення до філософських творів української філософії минулого – доконечність їх перепрочитання, необхідність утвердження постмодерністського вітчизняного історико-філософського дискурсу. Постмодерністські інтенції герменевтики вітчизняного історико-філософського дискурсу. Сучасні гуманістичні спрямування

вітчизняної історії в навчальному процесі: будь-якого мислителя та його філософію викладати зі сприятливої для нього позиції. Ідейно-національна, громадянська, національно-культурна місія історико-філософсько освіченого науковця в епоху інформаційного суспільства.

Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин													
	Денна, вечірня форма							Заочна форма						
	т и ж ні	у сь о го	у тому числі					у сь о го	у тому числі					
			л	п	ла б	і н д	с.р.		л	п	лаб	і н д	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	11	12	13	14	15	
Історія української філософії														
Тема 1. Історія української філософії як навчальна дисципліна: предмет, функції, методи, ідейно-національне значення	1	15	2	3			10	15	1	1				13
Тема 2. Історико-філософська спадковість у вітчизняній філософській думці	1	15	2	3			10	15	1	1				13
Тема 3. Релігійність в українській філософській думці	2	15	2	3			10	15	1	1				13
Тема 4. Філософська думка України періоду Київської	2	15	2	3			10	15	1	1				13

Русі та в духовній культурі XIII-XIV ст.													
Тема 5. Гуманістичні, реформаційні ідеї в українській філософії кінця XV-початку XVII ст.	2	15	2	3			10	15	1	1			13
Тема 6. Тематизація філософії у Києво- Могилянській академії. Філософія Григорія Сковороди	3	15	1	3			11	15	1	1			13
Тема 7. Академічна філософія України XIX-початку XX ст., український романтизм XIX ст.	3	15	1	3			11	15	1	1			13
Тема 8. «Історія філософії права» Памфила Юркевича у вітчизняному історико- філософському дискурсі	4	15	1	3			11	15	1	1			13
Тема 9. Генеза філософського діалогу в історії вітчизняної філософської культури	4	15	1	3			11	15	1	1			13
Тема 10. Постмодерністські тенденції вітчизняного	4	15	1	3			11	15	1	1			13

історико-філософського дискурсу в рецепціях філософської комунікації													
Разом	4	150	15	30			105	150	10	10			130

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Основні риси української міфології. Духовна культура і світогляд українців періоду Княжої доби.	3
2	Бібліотерапевтична історія вітчизняної філософії.	3
3	Григорій Сковорода – засновник української класичної філософії.	3
4	Філософія Просвітництва і романтизму в Україні (кін. XVIII-перша чверть XIX ст.).	3
5	Витоки, особливості становлення української національної ідеї.	3
6	Філософська творчість Памфила Юркевича і українська філософська культура.	3
7	«Національність і філософія» Дм. Чижевського та соціально-філософські засади історико-філософських досліджень.	3
8	Філософське життя і філософська культура Постмодерну у вітчизняних історико-філософських вимірах.	3
9	Філософсько-історичні концепції як предмет української історії філософії.	3
10	Соціально-філософські, гуманістичні ідеї в Україні др. пол. XX ст. Творчість засновника Київської школи філософії Володимира Шинкарука.	3

5. Контрольні питання, комплекси тестів для визначення рівня засвоєння знань аспірантами.

Відповідно до «Положення про екзамени та заліки у здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у Національному університеті біоресурсів і природокористування України» від 24 травня 2017 р., протокол № 11 (зі змінами від 29.05.2020, протокол № 10) для гуманітарних наук допускаються білети з трьох відкритих питань.

Орієнтовні питання для підсумкової атестації

Сучасне історико-філософське українознавство: його представники, призначення в національно-духовних, освітньо-виховних процесах.

Історія української філософії в системі наукових досліджень процесів духовно-культурного відродження української нації.

«Рационалістична» і «романтична» концепції розвитку української філософії.

Поняття «гуманізації» історії української філософії, особистісності історико-філософського мислення.

Об'єкт (предмет) дослідження історії філософії наукової галузі і як навчальна дисципліна.

Періодизація історичного розвитку української філософії.

Викладач філософії у вітчизняному історико-філософському дискурсі: сучасне філософське, освітньо-методичне переосмислення.

Особливості розуміння філософії Києворуськими мудрецами: онтологічні, гносеологічні, історіософські проблеми.

Характер, зміст, спрямованість зманіфестування специфічних відмінностей філософування Києворуського періоду упродовж історії української філософії.

«Культ землі» у світоглядних уявленнях епохи Київської Русі, у подальшій українській історії.

«Епістемність» та «софійність» як спрямованості філософування в українській духовній культурі Києворуської епохи; особливості й причини переважання конкретних відмінностей.

Роль «чотирьох стихій» у світобудові та в людському тілі й світоглядно-філософські пошуки давньокиївських мудреців.

Текстуальність (контекстуальність) виразу «розум серця» у творчості Києворуських діячів духовної культури.

Умови поширення, ідейно-національне, історико-філософське значення актуалізації давньоруськими книжниками (любомудрами) пізнання світу за допомогою притчі.

Уявлення про простір, час, всесвіт у давньосхіднослов'янській міфології.

«Істинне слово», «добре діло» у світоглядно-філософських пошуках Києворуських мудреців: смисложиттєві аргументи обґрунтування переваг.

Основні складові змісту християнського подвижництва як специфічні форми буття філософії (філософування) в період Княжої доби в Україні; навчально-виховне, ідейно-національне значення їх сучасного історико-філософського прочитання.

Найхарактерніші особливості розвитку духовної культури в Україні в XIII-XIV ст.

Морально-етичне, історіософське значення агіографічної літератури в Україні у XIV-XV ст.

Характерні риси раннього гуманізму в Україні у XV ст.

Концепт «богорівності» людини та досягнення людиною «богомисленості»: їх місце, значення у світоглядно-філософських пошуках українських гуманістів XVI ст.

«Покутування та спасіння», «гідність», «любов» і «святість» - моральні риси людини раннього гуманізму, чинники обґрунтування конкретного вибору.

Сенс, значення заклику К. Транквіліона-Ставровецького перечитувати Святе Письмо «розумним Богобаченням».

Філософські ідеї (їхнє авторство) в період раннього гуманізму в Україні.

Характерні риси, тенденції розвитку філософії в Україні як самостійного предмета дослідження: «розумова філософія»; логіка; натурфілософія; онтологія; морально-етичні проблеми в епоху Просвітництва.

Роль Братств у розвитку української філософської культури XV ст.

Характерні риси світогляду, філософських ідей Івана Вишенського.

Григорій Сковорода – засновник української класичної філософії. Єдність життя і творчості мислителя.

Поняття філософії у творах Г. Сковороди.

Зміст вчення Г. Сковороди про «три світи» і «дві натури».

Антропологія Г. Сковороди: свобода, ідеали людини та вимога «бути в своєму домі».

Концепт Г. Сковороди «сухий день тільки наш»: актуальність переосмислення.

Єдність конститутивності «розуму правого» та морально-світоглядкової спрямованості «розуму історії» у філософській творчості Г. Сковороди.

Конкретизація й аргументи вибору одного з «трьох світів» як визначального в онтології Г. Сковороди.

Філософський зміст концепту Г. Сковороди «вещество вечно есть»: аргументи обґрунтування, спрямованість вибору рішення.

Відмінності пізнання «малого світу» у філософії Г. Сковороди порівняно із західноєвропейськими філософами-просвітниками XVIII ст.

Експлікація вимоги Г. Сковороди «економити власний наш внутрішній світ»: визначальна мета.

Пріоритети зманіфестування онтології, гносеології і логіки у філософії Г. Сковороди.

Поняття, умови оволодіння «головним джерелом життя» людини у філософії Г. Сковороди.

Принцип «Пізнай самого себе» у філософії Сократа і Г. Сковороди: експлікація відмінностей.

Зв'язок вчення Г. Сковороди про «сродну працю» з його принципом «нерівної рівності».

Експлікація положення соціальної філософії Г. Сковороди про те, що *«равное равенство глупцы в мир введуть все покушаются»*.

Аналіз зв'язку між принципами антропології Г. Сковороди: «жити за натурою», «істинне щастя», «душевна веселість».

«Мистецтво життя» людини у філософії Г. Сковороди: умови реалізації та його головний ворог.

Відмінності філософії Г. Сковороди – порівняно із філософськими системами викладачів Києво-Могилянської академії.

Експлікація діалогізму та символічно-образного стилю мислення у філософії Г. Сковороди.

Аналіз зв'язку антропологом Г. Сковороди «обожнення людини» із її одночасним «самоприниженням».

Аналіз положення філософії Г. Сковороди про атеїзм як «мудрування мертвих сердець», що «перешкоджають філософуванню у хисті»: сучасний контекст.

«Нехибний знак несродності» - істотний чинник антропології Г. Сковороди: його зміст, сенсожиттєве значення, зв'язок із іншими принципами «мистецтва життя» мислителя.

Соціально-філософський зміст, сенсожиттєве значення принципу Г. Сковороди: «Нужность не трудна, трудность не нужна».

Морально-світоглядний, соціально-філософський, історико-філософський та сучасний ідейно-національний сенс, зміст і спрямованість заклику Григорія Сковороди: «Цього чекає від тебе твоя Вітчизна!»

Духовно-культурний, філософський розвиток в Україні XVIII-початку XIX ст. Просвітницька філософія на теренах України: Я.Й. Козельський, П.Д. Лодій, Й.Б. Шад.

Сенсбуттійнісні, історіософські, загальнофілософські мотиви творчості М.В. Гоголя.

Філософія виховання М.В. Гоголя.

Зародження українського романтизму і розвиток національної самосвідомості та відродження: чинники, умови взаємодії та перспективи.

Критика П.Д. Лодієм принципу Р. Декарта «Мислю, отже існую»: зміст, спрямованість, обґрунтованість аргументації.

«Головний засіб» праведного життєздійснення людини у світоглядно-філософських розмислах М.В. Гоголя.

Аналіз артикулювання М.В. Гоголем на завдання «господарства наших душ» - зробити їх «живими душами».

Визначення М.В. Гоголем умов поступального розвитку дійовості людського розуму, їх сенс і значення за сучасної інформаційно-інноваційної цивілізації.

Зміст, спрямованості філософії «самовдосконалення» людини у творчості М.В. Гоголя.

Аналіз смисложиттєвої спрямованості взаємодії «господарства наших душ» та господарства в повсякденному розумінні в контексті морально-філософських ідей М.В. Гоголя.

Філософія української національної ідеї у контексті європейської культури XIX ст.: історико-філософські виміри.

Світоглядно-філософські, історіософські ідеї членів Кирило-Мефодіївського братства.

Культурно-історичне буття України першої пол. XIX ст. та витоки української ідеї.

Риси національного характеру українців у дослідженнях М. Костомарова; його історіософія.

Антропологія Т. Шевченка: морально-етичні, історико-філософські виміри.

Т. Шевченко і національна самосвідомість: історія і сучасність.

«Шевченків міф України: спроба філософського аналізу» Оксани Забужко: історико-філософський ракурс.

Історико-філософський, ідейно-національний сенс ідеалу «своєї хати» Тараса Шевченка.

«Паралелі Шевченка зі Сковородою» у дослідженні Оксани Забужко: історико-філософський ракурс.

Ідея України у творчості П. Куліша.

Ідеї національного характеру у творчості Миколи Гоголя.

М. Гоголь про «головне завдання людини» в житті.

Суспільний ідеал у творчості представників Кирило-Мефодіївського братства та найсприятливіші засоби його досягнення.

Історіософський сенс гасла Кирило-Мефодіївських братчиків: «Пізнайте істину, і істина визволить вас».

Евристичний потенціал української національної ідеї – чинника розвитку та освоєння історії української філософії: історія і сучасність.

Мотиви антиімперського радикалізму «Книг буття українського народу» М.І. Костомарова.

Зміст, сучасне значення «етизації» М.І. Костомаровим історичного розвитку українського народу.

Україноцентризм П. Куліша (книга «Хутірна філософія»).

Поняття вищої морально-етичної цінності у творчості Тараса Шевченка.

Історичні витоки, зміст ідеалів суспільної справедливості, національності у творчості Т. Шевченка.

Онтологічні підстави української національної ідеї: історико-філософський ракурс.

Потенціал мовної свідомості в національно-культурному розвитку та утвердженні української національної ідеї.

Поняття, зміст національного характеру і національної ідеї у творчості Т. Шевченка та П. Куліша.

Національна ідея і загальноцивілізаційні здобутки: характер їх співвідношення і національно-культурний розвиток.

Історико-філософський ракурс висвітлення понять «деідеологізація» і «безідейність».

Історико-філософські засади методологічного значення національної ідеї як ідеалу (категорії) культури.

Вчення про ідею, дух і свідомість; проблема гносеології у філософії П. Юркевича.

Принципи критики антропологічного матеріалізму П. Юркевича.

Співвідношення розумової та духовної діяльності; осередок духовного життя людини; чинники сприяння поступальному розвитку філософського мислення у творчості П. Юркевича.

Соціально-філософські ідеї М.П. Драгоманова.

«Мислення-мова» - основна проблема творчості О.О. Потебні: загальна характеристика.

Відношення між думкою та словом і еволюція душевного життя людини у дослідженнях О. Потебні.

Запанування наукового методу в психології та емпіричні дослідження феномена мови О. Потебнею.

Роль слова – чинник розвитку душевної діяльності людини у філософії мови О. Потебні.

М.П. Драгоманов – засновник української соціалістичної думки.

М.П. Драгоманов про необхідність розвитку національної свідомості як умови творчого засвоєння європейських філософських, соціально-політичних ідей в Україні.

Національна ідея у світогляді та соціально-філософській творчості І.Я. Франка.

І.Я. Франко про роль науки та взаємопов'язаних аспектів у науці – знання і праці – в національно-культурному, суспільному поступі.

Риси ідеалу «цілого чоловіка» у творчості І.Я. Франка.

Заклик І.Я. Франка розглядати людину як «пролог історії», а не «епілог»: сучасне перепрочитання.

Зміст поняття «еволюція» як єдності «супротивних процесів» у соціально-філософських поглядах І.Я. Франка.

Критика І.Я. Франком ідей К. Маркса «пролетаризації» народних мас як доконечної можливості зреалізування соціалістичного ідеалу».

Умови, тенденції розвитку академічної філософії в Україні у першій пол. XIX ст. (онтологічні, гносеологічні, логічні, історіософські проблеми).

Предмет, завдання, функції, методологія філософських досліджень у творчості О. Новицького, С. Гогоцького.

Неокантіанство в Україні кінця XIX ст.

Позитивізм В.В. Лесевича.

«Психологізація» філософії у дослідженнях В. Зіньківського.

Соціально-філософські, правові ідеї Б. Кістяківського.

Б. Кістяківський як дослідник творчості М. Драгоманова: сучасне історико-філософське, ідейно-національне значення.

Історіософські, національно-культурні ідеї М.С. Грушевського: історія і сучасність.

Екзистенційно-романтичні ідеї в українській філософії перших десятиліть XX ст.: Леся Українка, М. Коцюбинський, М. Бердяєв, Лев Шестов.

Конкордизм В.К. Винниченка: історія і сучасність.

Проблеми взаємозв'язку філософії та політекономії у творчості М. Туган-Барановського.

Місце, значення вирішення національного питання у творчості Лесі Українки.

Доля України у XX столітті та її філософська думка у філософських дослідженнях В.І. Шинкарука, В.Г. Табачковського, С.Б. Кримського, В.С. Горського.

Філософія українського національного радикалізму М. Міхновського і Д. Донцова.

Історико-філософські засади концепції «слов'янського бароко» Д. Чижевського.

Історико-філософський, культурно-історичний ракурси дискусії з питань української національної культури 20-30-х рр. XX ст.

Історіософія В'яч. Липинського («Листи до братів-хліборобів»).

Д.І. Чижевський – дослідник української філософії та її історії.

Відродження нації та її філософської самосвідомості в сучасному українському історико-філософському дискурсі.

Київська школа філософії середини, др. пол. XX ст.: В. Шинкарук, С. Кримський, В. Горський, В. Табачковський, І. Бичко, А. Бичко, В. Іванов.

«Основи філософії та філософічних наук» Олександра Кульчицького в контексті вітчизняного історико-філософського дискурсу.

Національний характер і національна ідея чинника соціальної філософії В.К. Винниченка.

Історико-філософський ракурс, зміст, сучасне значення морального принципу В.К. Винниченка «Чесність із собою».

Індивідуалізм і колективізм, націоналізм та інтернаціоналізм В.К. Винниченка і сучасність.

Душевно-духовне життя людини у дзеркалі творчості Лесі Українки: воля, розум, ідеали, переконання.

Критика Лесею Українкою суспільних ідеалів Платона: історико-філософський, людиностверджувальний ракурс.

Проблема генези української інтелігенції у дослідженні Оксани Забужко «Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій»: освітньо-виховний ракурс.

Історико-філософські рецепції дослідження В. Табачковського «У пошуках невтраченого часу: Нариси про творчу спадщину українських філософів-шістдесятників».

Зразки тестових завдань для проміжної атестації:

Питання 1. Співвіднесіть представників з українськими історико-філософськими періодами і течіями:

1. Світзинський В.	А) Академічна філософія в Україні у ХХ ст.
2. Челпанов Г.	Б) Міфософський напрям української філософської лірики ХХ ст.
3. Куліш П.	В) Кирило-Мефодіївське братство
4. Антонович Б.-І.	
5. Шевченко Т.	
6. Білозерський В.	
7. Гіляров О.	
8. Костомаров М.	
9. Козлов О.	
10. Лесевич В.	
11. Зеньковський В.	

Питання 2. Згідно з І.Я. Франком прогресивність, інтенсивність матеріального виробництва визначаються:

1	політикою;
2	революційною ситуацією;
3	суспільними ідеалами;
4	традиціями суспільства;
5	суспільними потребами.

Питання 3. Згідно Лесі Українці, вдачу, думки та світогляд народу найбільше видно з його:

1	системи виробництва;
2	політики;
3	науки;
4	віри;
5	мови.

Питання 4. Якщо, на думку М. Костомарова, усе життя народу виникає із внутрішньої глибини його духу, то це уявлення:

1	позитивне;
2	раціональне;
3	наукове;
4	романтичне;
5	детерміністичне.

Питання 5. Автор ідеї «селянської філософії» в Україні:

1	М. Костомаров;
2	Г. Сковорода;
3	М. Драгоманов;
4	П. Куліш;
5	Леся Українка.

Питання 6. Визначальна підстава духовності та гідності людини у творчості Т. Шевченка:

1	помста ворогам;
2	революційна активність;
3	любов і милосердя;
4	наукові знання;
5	техніка і технологія.

Питання 7. Найповніший прояв емоційно-поетичної форми української ідеї – творчість:

1	П. Куліша;
2	М. Костомарова;
3	Т. Шевченка;
4	Лесі Українки;
5	М. Драгоманова.

Питання 8. Згідно Лесі Українці: «... користі не шукає зроду»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 9. Згідно Лесі Українці: «Коли хто хоче жити вільно, а не свавільно, то мусить учитися й думати про те, що таке ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 10. Згідно Лесі Українці: «Для того, щоб знести погляд долі, повноліття ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 11. Згідно принципу В. Винниченка «чесність із собою»: «Єдина запорука правильного вчинку – внутрішня чесність, але для цього має бути людина ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 12. Згідно І.Я. Франку: «Лиш боротись – значить ... Vivere memento!»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 13. Згідно І.Я. Франку: «Здобуваючи загальнолюдські права народ тим самим здобуває собі й права ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 14. Згідно П. Кулішу: «Ніщо не погигає на віки, крім ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 15. Згідно П. Кулішу: «Той буде людина над людьми, хто перший зрозуміє волю ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 16. Згідно П. Кулішу: «Бог промовляє до нас через наше ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 17. Згідно П. Кулішу: «Красен Божий мир, а ще красніша ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 18. Згідно П. Кулішу: «Душа душі вселенської ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 19. Згідно Т. Шевченку: «Найгіркіша отрута нашого морального буття – це ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 20. Згідно Т. Шевченку: «Вінець безсмертної краси – збуджене щастям ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 21. Згідно Т. Шевченку: «Найщасливіша на світі людина ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 22. Згідно Т. Шевченку: «Раз ... налите серце в вік не прохолоне»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 23. Згідно П. Кулішу: «Після ... всі в нас поділились на живих і на мертвих, та й довго ще ділитимуться»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 24. Згідно О. Потебні: «Слово потрібне для перетворення нижчих форм думки в ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 25. Згідно О. Потебні: «Саме слово цілком не творить поняття з ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 26. Згідно О. Потебні: «На нинішньому ступені розвитку мова – це не так засіб виразу вже готової думки, як індивідуальний спосіб її ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 27. Згідно О. Потебні: «Шлях науці промощується ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 28. Згідно О. Потебні: «Не вся думка, доступна людині, виражається або може виражатися ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 29. Згідно О. Потебні: «Людська мова існує в дійсності лише у своїх формах ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

Питання 30. Згідно О. Потебні: «Філософські узагальнення вчених ґрунтуються на філософській праці безіменних мислителів, яка відбувається в ...»

(у бланку відповідей правильну відповідь впишіть одним словом)

6. Методи навчання.

Ефективність виховально-навчальної діяльності зумовлюється цілою низкою чинників, чи не найвизначальнішими у контексті яких є методи і форми. Це пояснюється тим, що якраз відповідно до конкретно застосовуваних методів, прийомів безпосередньо реалізується суб'єкт-суб'єктна взаємодія, можуть і повинні враховуватися викладачем особливості, потреби, інтереси аспіранта, віднаходитися шляхи, чинники вдосконалення вже задіяних методів та прийомів, вироблення й

упровадження більш раціональних, зрештою, виявлятися здібності аспірантів, демократизуватися педагогічний процес.

Щодо класифікації останніх у науково-методичній літературі існують найрізноманітніші підходи. Як видається, адекватним є виокремлення «словесних (лекція, бесіда, розповідь), наочних (демонстрація ілюстрацій, приборів), практичних (вправи, лабораторні)» методів. Залежно від рівня співпраці викладача і студентів, тобто, у першу чергу від залучення останніх до творчого пошуку у процесі викладання та учіння, методи поділяються також на *продуктивні (проблемно-пошукові)* і *репродуктивні*. Як і в науковому дослідженні, у педагогічному процесі вибір і застосування того чи іншого методу викладання та учіння також здетермінується відповідністю об'єкту. У даному випадку – чиннику, об'єднуючому діяльність викладача і аспіранта у визначену цілісність, чиннику знаньовому – логіці розвитку філософського знання у єдності процесу його викладання і учіння. На ефективне зреалізування цього і спрямовані методи навчання. У навчально-виховному процесі можуть застосовуватися наступні методи активізації навчання: дослідницький, діалогічний, проблемний, розвивальні вправи, альтернативні повідомлення, коментування першоджерел, «мозкового штурму», диспут та реферативно-доповідна форма.

Засвоєння аспірантами навчального матеріалу та здобуття загальних та фахових (спеціальних) компетентностей забезпечується наступними формами навчання: *лекція* (вступна, тематична, заключна); *семінарське заняття*.

Традиційно основними вимогами до навчальної лекції у закладах вищої освіти є науковість, доступність, аргументованість, емоційність викладу матеріалу, єдність форми і змісту, зв'язок з іншими методами викладання, і в першу чергу – із семінарськими заняттями, а також із організацією самостійної роботи.

Семінар (від лат. *seminarium* – розсадник) традиційно застосовувався як форма обговорення вченими складних наукових проблем. З часом він утвердився у якості загальноновизнаної форми навчального процесу у вищих навчальних закладах. На сьогодні практика вищої школи передбачає використання різних типів семінарських занять, серед яких, однак, все ж переважають: «фронтальний», семінар з підготовленими доповідями, *комбінований*. Згідно першого типу семінарського заняття, у ньому беруть участь усі присутні, відповідаючи на додаткові питання. Згідно другого типу, на семінарі заслуховуються попередньо підготовлені окремими аспірантами доповіді. Семінарське заняття буде успішним за умов належної підготовленості до нього як аспірантів, так і викладача. Аспіранти повинні ознайомитися із матеріалом стосовно винесених на семінар питань у підручниках, посібниках, першоджерелах, коротко законспектувати його, підготувати розгорнуті плани виступів з кожного питання плану.

7. Форми контролю.

Відповідно до «Положення про екзамени та заліки у здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у Національному університеті біоресурсів і природокористування України» від 24 травня 2017 р., протокол № 11 (зі змінами від 29.05.2020, протокол № 10), вивчення здобувачами вищої освіти дисципліни

«Історія української філософії» супроводжується поточним контролем та проміжною атестацією.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувачів вищої освіти до виконання поставлених завдань. Реалізується перевіркою рівня опрацювання визначених темою питань та усною доповіддю (максимально 2 бали).

Проміжна атестація проводиться після вивчення програмного матеріалу і має визначити рівень знань здобувачів вищої освіти з програмного матеріалу, отриманих під час усіх видів занять і самостійної роботи. Проміжна атестація здобувачів вищої освіти з курсу «Історія української філософії» реалізується після опрацювання кожної теми у формі письмового індивідуального дослідного завдання (підготовка реферативної доповіді, аналітичної розвідки, словника основних термінів і понять теми). Вага тестового контролю у загальній оцінці за тему складає не більше 5-ти балів.

Додатково оцінюються результати неформальної освіти та науково-дослідницька активність аспірантів (участь у конференціях різного рівня та опублікування наукових праць).

Засвоєння здобувачем вищої освіти програмного матеріалу вважається успішним, якщо рейтингова оцінка його становить не менше, ніж 60 балів за 100-бальною шкалою. За таких умов від допускається до підсумкової атестації у формі заліку.

8. Розподіл балів, які отримують здобувачі.

Оцінювання знань здобувачів вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «**Положення про екзамени та заліки у здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у Національному університеті біоресурсів і природокористування України**» від 24 травня 2017 р., протокол № 11 (зі змінами від 29.05.2020, протокол № 10).

Таблиця 1. Співвідношення між рейтингом здобувача вищої освіти і національними оцінками

Оцінка національна	Рейтинг здобувача вищої освіти, бали
Відмінно	90 -100
Добре	74-89
Задовільно	60-73
Незадовільно	0-59

Для визначення рейтингу здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу з навчальної роботи $R_{\text{НР}}$ (до 70 балів):

$$R_{\text{дис}} = R_{\text{НР}} + R_{\text{ат}}$$

9. Методичне забезпечення.

Максюта М.Є. Філософська думка в Україні: Філософський тренінг: Навчально-методичний посібник. Київ: ВПОЛ, 1998. С. 78-137.

Максюта М.Є. Філософія в системі освіти: монографія. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 384 с.

Максюта М.Є. Філософія: навчально-методичний посібник для філософської підготовки аспірантів та пошукувачів. Київ: «Персонал», 2019. 86 с.

10. Рекомендована література.

Основна:

Максюта М.Є. Григорій Сковорода: стійкість пошуку : монографія. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 320 с.

Забужко О. Шевченків міф України: спроба філософського аналізу. Київ: Вид. Дім «КОМОРА», 2017. 303 с.

Максюта М.Є., Коломієць А.І. Особистісність національно-об'єднавчих інтенцій у вітчизняній філософії другої половини ХІХ – перших десятиліть ХХ століття (методологічний аспект). *Гуманітарні студії*. 2017. Вип. 29. С. 80-96.

Максюта М.Є., Мала Я.Л. До проблеми життєвого вибору в українському фемінізмі першої третини ХХ століття. *Гілея*. 2017. Вип. 118. С. 234-237.

Максюта М.Є., Коломієць А.І. «Сродність» Григорія Сковороди і національний образ буття: до актуалізації гуманістичних ідей. *Гілея*. 2017. Вип. 126 (№ 11). С. 228-231.

Максюта М.Є., Коломієць А.І. Національно-згуртовуючий потенціал морально-етичного синтезу історичної самосвідомості. *Гілея*. 2018. Вип. 132 (№ 5). С. 258-261.

Максюта М.Є., Коломієць А.І., Кулакова Л.В., Соколова О.М. Григорій Сковорода та ідеї свободи і громадянського гуманізму в українській філософії ХІХ – першої третини ХХ ст.: деякі аспекти проблеми. *Гілея*. 2018. Вип. 135 (№8). С. 139-141.

Максюта М.Є., Коломієць А.І. Морально-етичні засади національно-об'єднавчих ідей В'ячеслава Липинського: феномен довіри. *Гілея*. 2018. Вип. 139(№ 12) С. 26-30.

Максюта М.Є., Соколова О.М. Єдність життя і філософської творчості Г. Сковороди: до джерел довіри. *Гілея*. 2018. №139. С. 44-47.

Максюта М.Є., Соколова О.М. До проблеми особистісності соціально-філософської освіти. *Гілея*. 2019. №141. С. 82–86.

Максюта М.Є. Григорій Сковорода: життєбуттійність вдячності. *Гілея*. 2019. №142. С. 88-91.

Максюта М.Є. Свобода, повсякдення і мужність самоздійснення особистості: до історико-філософського синтезу. *Гілея*. 2019. №143. С. 92–97.

Максюта М.Є. Метафізика національного образу буття. *Гілея*. 2019. №144. С. 74–77.

Максюта М.Є. Самопізнання, особистісне зростання і самореалізація: до експлікації заклику Григорія Сковороди «Пізнай себе». *Гілея*. 2019. №145. С. 90–94.

Максюта М.Є. «Цього чекає від тебе твоя вітчизна»: «сродна» праця у «плодоносному саду суспільства» Григорія Сковороди. *Гілея*. 2019. №147. С. 106-109.

Максюта М.Є., Соколова О.М. Соціально-філософські імплікації антропологічних ідей Пантелеймона Куліша. *Гілея*. 2019. №149. С. 81–85.

Соколова О.М., Максюта М.Є. Рецепції взаємодії «душевне-духовне» у вітчизняному історико-філософському дискурсі: чинники актуалізації (в рамках проведення V всеукраїнської науково-практичної конференції «Гуманітарний і інноваційний ракурс професійної майстерності: пошуки молодих вчених», 15

листопада 2019 р., м. Одеса, Україна). *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. Вип. 31. С. 168-171.

Додаткова:

Аверинцев С. Софія-Логос: Словник. Київ: Дух і Літера, 2007. 650 с.

Юркевич П. Історія філософії права; Філософія права; Філософський щоденник. Київ: Ред. журн. «Український світ», 1999. 756 с.

Кемпійський Т. Наслідкування Христа / Пер. укр. Й. Боцян. Львів: Свічадо, 1998. 312 с.

Максюта М.Є., Коломієць А.І. До історико-філософських рецепцій національно-об'єднувачих трансформацій сакрального (український контекст)». *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2013. Вип. 10 (128). С. 3-20.

Максюта М.Є., Коломієць А.І. Національно-об'єднувачі конотації етнокультурного досвіду у вітчизняному історико-філософському дискурсі другої половини XIX - першої третини XX ст. *Гуманітарні студії: Збірник наукових праць. Вісник КНУ ім. Т.Г. Шевченка*. 2014. Вип. 24. С. 27-35.

Максюта М.Є., Коломієць А.І. Філософія світогляду національно-культурної консолідації М.П. Драгоманова. *Гуманітарні студії*. 2015. Вип. 25. С. 110 – 124.

Максюта М.Є. Філософія гідності: до єдності морально-етичних та навчально-виховних конотацій. *Мультиверсум: Філософський альманах*. Вип. 3-4 (151-152). 2016. С. 117 – 128.

Максюта М.Є., Мала Я.Л. Національна особистісність гідності жінки (український фемінізм першої половини XX століття). *Гілея: науковий вісник*. 2016. Вип. 109. С. 246-252.

Максюта М.Є., Мала Я.Л. Рецепції ідей громадянського гуманізму у вітчизняній філософії другої половини XIX – першої третини XX століття. *Гілея*. 2016. Вип. 111. С. 186-192.

Максюта М.Є., Коломієць А.І. До проблем мовно-національної єдності у творчості вітчизняних мислителів кінця XIX – перших десятиліть XX століття. *Гуманітарні студії*. 2016. Вип. 28. С. 29-44.

Маринович М. Україна на полях Святого Письма: Антонюк З., Грузман С., Маринович М. Листи з волі. Київ: Сфера, 1999. С. 136-148.

Максюта М.Є. Досвід філософії хліборобства: Соціально-філософські аспекти сільськогосподарського виробництва і селянського способу життя. Київ: «Фенікс», 2003. 129 с.

Сковорода Г.С. Повна академічна збірка творів / За ред. проф. Леоніда Ушкалова. Харків: Видавець Савчук О.О., 2016. 1400 с.

Ушкалов Л. Григорій Сковорода: Повна академічна збірка творів / За ред. проф. Леоніда Ушкалова. Харків: Видавець Савчук О.О., 2016. С. 9-48.

Попович М. Нарис історії культури України. Київ: «АртЕк», 1998. 728 с.

Абрамович Дм. Києво-Печерський Патерик. Київ, 1991.

Антонович Дм. Передхристиянська релігія українського народу. *Українська культура*. Київ, 1993.

- Горський В.С. Києво-Печерський Патерик: Етика смиренномудрості. *Філософ. і соціол. думка*. 1993 №2.
- Костомаров М.І. Слов'янська міфологія. Київ, 1994.
- Шевченко В. Філософська думка на терені України до Київської Русі. *Філософ. і соціол. думка*. 1996 №5-6.
- Забужко О. «І знов я влізаю в танк...» Вибрані тексти 2012-2016: Статті, есе, інтерв'ю, спогади. Київ: Вид-чий Дім «Комора», 2016. 414 с.
- Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. Київ: КОМОРА, 2014. 646 с.
- Забужко О. Українство як філософська проблема на сучасному етапі. *Слово і час*. 1992. №8. С. 29-35.
- Лук'яненко Л. Національна ідея і національна воля. Київ: МАУП, 2003. 296 с.
- Забужко О.С. Філософія української ідеї та європейський контекст: Франківський період. Київ: «Основи», 1993. 126 с.
- Максюта М.Є. Філософський тренінг: Навч.-метод. посібник. Київ: ВІПОЛ, 1998. 312 с.
- Максюта М.Є. Вступ до філософії: навч. посіб. для студ. агр. вищ. навч. закл. III-IV рівнів акредитації. Київ: Урожай, 2001. 702 с.
- Маринович М. Роздуми одного мирянина над проблемою егуменізму: Антонюк З., Грузман С., Маринович М. Листи з волі. Київ: Сфера, 1999. С. 324-346.
- Антонюк З. Побудова громадянського суспільства в Україні та християнське соціальне вчення: Антонюк З., Грузман С., Маринович М. Листи з волі. Київ: Сфера, 1999. С. 184-198.
- Давньоруське любомудріє: Тексти і контексти. Київ: «Києво-Могилянська академія», 2006. 398 с.
- Лепп І. Християнська філософія екзистенції / Пер. з фр. Київ: «Пульсари», 2004. 148 с.
- Кримський С. Під сигнатурою Софії. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 367 с.
- Горський В. Філософія в українській культурі: методологія та історія. Київ: Центр практичної філософії, 2001. 236 с.
- Горський В.С. Біля джерел: Нариси з історії філософської культури України. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 262 с.
- Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні: Ідеї гуманізму епохи Відродження в українській філософії XV-початку XVII століття. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2000. 472 с.
- Історія філософії України: Хрестоматія / Уп. М.Ф. Тарасенко, М.Ю. Русин, А.К. Бичко. Київ: Либідь, 1993. 560 с.
- Соколова О.М. Соціально-філософські рецепції ідей «антропологічної школи» Григорія Сковороди. *Гілея*. 2019. №142. С. 171-176.
- Соколова О.М. Світоглядково-філософські засади соціальної творчості. *Гілея*. 2019. №143. С. 153-156.
- Соколова О.М. Антрополого-екзистенціальні виміри соціального пізнання: відповідальність і творчість особистості. *Гілея*. 2019. №144. С. 113-116.

Соколова О.М. Національно-культурні засади соціального пізнання у вітчизняній філософії першої третини ХХ століття. *Гілея*. 2019. №145. С. 151–153.

Соколова О.М. Вітчизна, особистість і громадянські цінності в українському історико-філософському дискурсі першої третини ХХ століття. *Гілея*. 2019. №147. С. 138 – 141.

Соколова О.М. Антропологізм філософії права Памфіла Юркевича: освітньо-виховний ракурс. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2020. №1. С. 4 – 10.

Соколова О.М. Антропологічні засади впливів національного характеру на позитивне право у філософії Памфіла Юркевича. «KELM (Knowledge, Education, Law, Management)» 2020. № 6(34). С. 63-68.

Макаров А. Світло українського бароко. Київ, 1994.

Нічик В.М., Литвинов В.Д., Стратій Я.М. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні. Київ, 1990.

11. Інформаційні ресурси.

1. Електронна бібліотека Національного університету біоресурсів і природокористування України (Увага! доступна з локальної мережі університету). <https://nubip.edu.ua/node/17325>
2. Сервіс «Що почитати?» від наукової бібліотеки НУБіП України. https://docs.google.com/forms/d/1BF7MgOL6r23R0kb8KN5KyxQ4vA7Q6D7IKdcD4FW1e74/viewform?edit_requested=true
3. Електронна бібліотека кафедри філософії НПУ імені М.П. Драгоманова. http://kph.npu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=25&Itemid=23
4. Безкоштовний онлайн-курс на платформі Prometheus «Філософія» від розробників – викладачів та аспірантів НТУУ «КПІ». https://courses.prometheus.org.ua/courses/KPI/PHIL101/2016_T2/about
5. Безкоштовний онлайн-курс на платформі Prometheus «Наукова комунікація в цифрову епоху» від розробників – викладачів та співробітників Національного університету «Києво-Могилянська академія» у співпраці з компанією «CLARIVATE ANALYTICS», ГО «ЕЛІБУКР» та проектом «FOSTER». https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:UKMA+SCDA101+2020_T1/about
6. Інформаційний простір сталого розвитку: <https://responsiblefuture.com.ua/>
7. Комплексна програма «Школа ефективного мислення» дає вам можливість для різнобічних тренувань навичок мислення. <https://vumonline.ua/course/school-of-effective-thinking/>

У програмі зараз доступні такі курси на онлайн-платформі ВУМ:

- [Креативне мислення](#) – про те, як думати творчо, шукати оригінальні підходи до різних ситуацій, створювати нові ідеї, що мають цінність. Ця якість – мислити творчо – притаманна кожній людині від народження.
- [Вступ до критичного мислення](#) – як навчитися «тверезо» дивитись на світ, вміти критично сприймати отриману інформацію, не піддаватися маніпуляціям.

- [Стратегічне мислення](#) – як побачити вікно можливостей, впіймати тренд та вчасно опинитися в потрібному місці.
- [Інтегральна динаміка. Еволюція мислення, лідерства, економіки і політики](#) – йдеться про ефективну модель еволюції мислення, лідерства та управління, що описує розвиток психосоціальних систем різного масштабу: людина, компанія, народ, людство в цілому і куди рухається світ.
- [Сталий розвиток: нова філософія мислення](#) – це про те, як не загубити нашу планету, думати на рівні того, що технології та людська діяльність можуть завдавати шкоди біосфері, і цей вплив у 21-му столітті вже стає незворотнім. Мислити стало - означає подивитись на життя з такого ракурсу.